

Yapısalcı Bir Okumayla Sam Shepard'ın *Vahşi Batı* Adlı Oyununun Çözümlemesi

The Analysis of Sam Shepard's *True West* via a Structuralist Reading

Levent Suner*

Özet

Yapısalcı yaklaşımla çözümlendiğinde *Vahşi Batı* oyununun yüzeysel yapısıyla derin yapısından üreyen anlamların nasıl ortaya çıktığı gösterilmektedir. Yüzeysel iki oğulun babalarına dönüşme öyküsü olan oyun, derin anlamda ise, kapitalist sistemin nesneye dönüştürdüğü insanın diğerlerini nesneleştirmek için baskı uygulamasını anlatmaktadır.

Abstract

How the surface meaning and the deep meaning are reflected are shown when the play *True West* is read with a structuralist approach. On the surface the story of the transformation of two sons into their father is told, in the deep however, man himself transformed into an object by capitalism to suppress the others to reduce them into objects is reflected.

Giriş

Yirminci yüzyılın ortalarında etkinlik kazanan yapısalcılık, gerçeği birbirine bağımlı bir parça - bütün ilişkisi içinde anlama ilkesinden yola çıkan bir öğrenme ve değerlendirme yaklaşımıdır. Bir kavram olarak kurumlaşması Prag Dilbilim Okulu'na rastlar. Yirminci yüzyılın yarısında ise batı ülkelerinin hemen hepsinde tartışma gündemi yaratan bir akıma dönüşür. Söz konusu yöntem, metni şifrelenmiş bir dizge olarak kabul eder. Oyun metni çözümlemesinde metinde somut olarak var olan göstergeler değil, işaret ettiği anlam kolayca belirlenemeyen örtük göstergeler önem taşır. Yüzeysel görüntünün altında, derinde yatan kuralların ve yasaların oluşturduğu yapıyı arayan yapısalcı bakış, yapıyı oluşturan birimlerin tek başlarına anlam taşımadıklarını, birbirleriyle olan bağıntılardan anlam kazandıklarını savunur.¹ Jean Piaget yapısalcılığın temelde bir yöntem olduğunun ve bu terimin de ima ettiği gibi teknik, dürüst, zihinsel zorunluluklarla ilgili olması gerektiğinin altını çizer.² Yapının iç düzenine yönelmek, dışta kalan etkenleri gerektiğinde yapının gösterdiği yönde değerlendirmek, bağımsız bir bütünle yetinmek yapısalcı araştırmacının temel izleği olarak kabul edilir. Aynı zamanda, nesnenin bir yapı olarak ele alınması gereğini savunan yapısalcı uygulamacılar amaçlarının her şeyi açıklamak olmadığının altını çizerler. Tahsin Yücel bu konuyu şu şekilde açıklar:

Bütün gerçek yapısalcıların ele alınan "nesne"nin bağlamını ve kapsamını, girişilen araştırmanın sınırını ve erimini kesinlikle belirlemeyi titizlikle uyulması gereken bir kural olarak görmeleri de

* Yrd.Doç.Dr. Ankara Üniversitesi D.T.C. Fakültesi, Tiyatro Bölümü, Oyunculuk Anasanat Dalı

¹ Ayşegül Yüksel. *Yapısalcılık ve Bir Uygulama*. (Ankara: Gündoğan Yayınları, 1995), s. 30.

² Jean Piaget. *Yapısalcılık*. (Ankara: Doruk Yayınları, 1999), s.124.

her şeyi açıklamak gibi bir savları olamayacağını kanıtlar: sınırlamak her şeyden önce sınırların varlığını kesinlemedir.¹

Esen Çamurdan, yazılı metne veya sahnedeki bir oyuna yapısal yaklaşımda bulunmanın, ele alınan yapıta bir tür “kazı yapma” yollarını araştırmak olduğunu söyler. Çamurdan’a göre metnin / sahnenin çeşitli okuma katmanlarını ve anlam örgütlenmesini çözümlmek, göstergelerin işleyişini, plastik malzemenin bir anlatım aracı olarak kullanılmasını saptamak, gözlemlemektir. Bu bağlamda, kişi ve uzam ilişkileri boyutunda, uzamın kullanımı, oyuncu ve nesnelerin seçilmiş olan uzamda dağılımı, seyircinin konumu da gözden kaçırılmaması gereken önemli noktalar olarak altını çizer.² Buradan hareketle bu çalışma Sam Shepard’ın Vahşi Batı oyununu yapısal bir okumayla ele alacaktır.

Oyunun Çözümlemesi

Vahşi Batı iki kardeşin, iki insanın, iki yaşam tarzının karşılaştırıldığı bir oyundur. İki perde ve dokuz sahneden oluşur, dokuz sahnesi de aynı “uzam”da geçer: Güney California civarında, Los Angeles’e 40 mil uzaklıktaki eskice bir evin mutfağı ve ona bağlı oturma bölmesi. Mutfak ve oturma bölmesi iç içedir. Mutfak, bir lavabo, duvarda bir telefon, dolaplar, hemen üstünde düzgün, sarı perdeli küçük bir pencere, bir ocak ve bir buzdolabından oluşur. Oturma bölümünde ise birbirine uyumlu bir masa ve iki sandalye, çalılığa ve turunc ağaçlarına bakan pencereler, çeşit çeşit saksılarda birçok türden ev bitkisi vardır. Bu bölmenin döşemesi yeşil, yapay çimdir.

Oyunun “zaman” boyutu ise “yinelenerек” değişir ve gelişir. Oyun boyunca “uzam”, “zaman”, “kişiler” ve “eylem” boyutlarında çeşitli eşyapılılık durumları görülür.

BİRİNCİ PERDE

Birinci Sahne

Zaman: Gece. Oyun cırcır böceklerinin sesiyle başlar. Austin oturma bölümünde ve bir mumun aydınlattığı masada oturmuş yazı yazmaktadır. Masanın üzerinde bir daktilo, yanan bir sigara, bir tomar kağıt ve bir kahve fincanı vardır. Ay ışığının aydınlattığı Lee ise ayakta, mutfak tezgahına dayanmış bira içmektedir. (Austin’i aydınlatan ışık (mum ışığı) yapay, Lee’yi aydınlatan ışık (ay ışığı) ise doğaldır.) İki kardeşin küçüğü olan Austin senaryo yazarıdır. Üniversite eğitimi görmüştür. Karısı ve çocuklarıyla kentte yaşar. Televizyon, ev, araba gibi “Amerikan Yaşam Tarzı”nın nesnelere sahiptir. Lee ise çölde yaşayan, eğitimsiz, hırsızlık, yaparak geçimini sağlayan bir serseridir.

“*Muslukta çay artığı görmeye dayanamayan*” annelerinin evidir burası. Düzen tutkunu olan anne Alaska’ya tatile gitmiş, evine bakması için Austin’i çağırmıştır. Lee ise davetsiz misafirdir. İki kardeş beş yıldır görüşmemişlerdir. Lee bu evde keyfinin yerinde olduğunu düşündüğü Austin’e mutfakta erzak olup olmadığını sorar. Lee’nin temel göstereni olacak olan “sahicilik” ile ilgili ilk ipucu da burada verilir:

¹ Tahsin Yücel. Yapısalcılık. (İstanbul: Ada Yayınları), s. 123.

² Esen Çamurdan. Çağdaş Tiyatro ve Dramaturgi. (İstanbul: MitoşBoyut Yayınları, 1996), s. 45 – 46.

Lee: Erzağın var mı?

Austin: (Yazıdan başını kaldırır) Ne dedin?

Lee: Kahve var mı?

Austin: Evet.

Lee: İyi. (Kısa suskunluk) Sahici kahve ama, çekilmiş.¹

Yalnız kalarak senaryosunu tamamlamak isteyen Austin'in rahatı Lee'nin gelmesiyle kaçmıştır. Lee inatla konuşmak isterken, Austin de inatla çalışmaktadır. Kardeşinin yaptığı işin "konsantre" gerektirdiğini söylese de onun konsantresini bozmaya devam eder. Lee, bir zamanlar, kardeşinin yaptığı işe "kıyısından bulaştığını" söyler.

Oyunun bir başka kişisi de Lee gibi çölde yaşayan, oyunda hiç görünmeyen ama oyunun her anında varlığı hissedilen Baba'dır. Lee'nin babasını görmeye gittiği öğrenilir. Austin de gitmiştir ancak Lee bunun madalya takılacak bir iş olmadığını söyler:

Lee: İhtiyar bana her şeyi anlattı.

Austin: Ne dedi?

Lee: Anlattı işte. Boş ver. (Suskunluk)²

Bilginin ne olduğu öğrenilmeden suskunlukla geçiştirilir. Lee'nin çevredeki evlerde hırsızlık yapacağı ortaya çıkar. Çünkü annesinin oturduğu yer hırsızlık yapmaya uygundur. Austin'den bir günlüğüne arabasını isteyen Lee reddedilince arabayı kendisinin alacağını söyler. Austin'in kardeşine arabasını vermek istememesi örtük göstergedir.

Austin: Lee, bak... Bir mesele çıksın istemiyorum tamam mı?

Lee: Boktan bir cümle bu. Böyle boktan cümleler yazman için mi para veriyorlar sana?³

Lee'nin Austin'in sözlerini değerlendirmesi, onun dünyasını sahicilikten yoksun bulduğunu gösterir. Klişe bir yaşamın simgesi olan Austin kentte yaşar, klişe laflarla konuşur. Vahşi Batı'da yaşayan Lee ise özgürdür. Austin Lee'ye para yardımında bulunmak ister. Lee vahşi, ilkel bir tavırla bu teklifi geri çevirir. Austin zayıf, uzlaşmacı ve uygardır. Lee ise güçlü, kavgacı ve ilkeldir.

Austin: Bak eğer paraya ihtiyacın varsa, sana biraz verebilirim. (Lee aniden Austin'in üstüne atılır, yakasına sarılır ve müthiş bir güçle onu sarsar)

Lee: Bunu bana söylemeyecektin! Bir daha bu lafı söylediğini duymayacağım.(Yine aniden onu bırakır, iter ve uzaklaştır) Bu numaralar bizim ihtiyara söker, ona bir hafta kafayı buldurur.

¹ Sam Shepard. Toplu Oyunları 1. Çev.: Yıldırım Türker. (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2000), s. 117.

² Aynı, s. 119.

³ Aynı, s. 120 – 121.

Onu kanlı Hollywood paranla satın alabilirsin, ama bana sökmez! Ben kendi paramı kendi usulümce kazanmasını bilirim...¹

Oyunda şiddetin ilk kullanıldığı bu sahnede Lee fiziksel, Austin ise zihinsel olarak güçlüdür. Bu durum uygarlık / ilkelik karşıtlığı ile de ele alınabilir. Yukarıdaki alıntıda verilen, yazarın kan – para ve Hollywood’a karşı tavrını belirleyen “Kanlı Hollywood parası” tanımlaması örtük bir göstergeyken oyunun sonunda açık göstergeye dönüşecektir.

Cırcır böceklerinin seslerinin yeniden duyulmasıyla bir ikili karşıtlık ortaya çıkar; sesler birini öfkelenirken diğersinin hoşuna gitmektedir:

Lee: ...(Uzun suskunluk) Bunlar da hayatımda işittiğim en boktan cırcır böcekleri.

Austin: Ben bu sesi seviyorum.²

Anlambirimcik 1

| KİŞİ | Lee | Austin |
|-------|---------------------------|-----------------------------|
| KONUM | Güçlü Kavgacı İlkel | Zayıf Uzlaşmacı Uygar |
| UZAM | Vahşi Batı (Çöl) | Kent |

Lee, doğada yaşadığı için -cırcır böceklerinin seslerinin sıklığına göre hava sıcaklığının hesaplanması gibi- pratik çözümlere hakimdir. Kent insanı olan Austin ise, doğadan habersizdir ama doğayı tanımak ister, merak eder. Lee çölde yaşarken köpek dövüştürerek para kazandığını söyler. Sahne sonunda Austin, Lee’yi kuzeyde yaşayan ailesinin yanına davet eder. Lee’nin yanıtı “Oralar çok soğuk” olur. Bu yanıt son sahnenin sıcaklığı ile ikili karşıtlık oluşturacaktır.

Birinci sahnede çöl ve kent yaşamı, farklı yaşantısı olan iki kardeş karşılaştır. Bu sahnede aile ve kişiler bir oranda tanınır. Derin yapıya ulaşmada çözümleyici en önemli ipuçlarını veren gösterenler, oyunu baştan sona saran karşıtlıklardır.

Anlambirimcik 2

¹ Aynı, s. 121.

² Aynı, s. 121.

| | | | |
|------------------|---------------------|--------|------|
| U Z A M | Vahşi Batı (Çöl) | Lee | Baba |
| | Kent | Austin | Anne |

İkinci Sahne

Zaman: Sabah. Austin elinde püskürtücüyle annesinin çiçeklerini sularken, Lee oturma bölümünde masada bira içmektedir. Güvenlik düşkünü Anne “Amerikan Yaşam Tarzı” nesnelereyi yitirmemek için her yeri ve her şeyini kilitlemiştir. Lee sabah evdeki bütün dolapları kontrol etmiş ve hepsinin kilitli olduğunu görüp şaşırmıştır. Çünkü annesinin değerli bir şeyleri olduğuna inanmamaktadır. Dolaba kilitlenen eşyalar Idaho Eyaletindeki eski evden getirilen çoğu sahte ve eski, Idaho manzaralı çini tabaklardır. Austin’in antika olarak nitelediği, annenin bu çok önemli eşyaları Lee için değersizdir. O, Idaho’yu hatırlamak bile istemez:

Austin: Herhalde onun gözünde özel bir değer taşıyorlar.

Lee: Özel değermiş. Evet. Bir yığın süprüntü. Zaten çoğu sahte. Idaho hatırası çini tabaklar. Allahını seversen kim yemek yerken tabağında Idaho eyaletinin enayi manzaralarını görmek ister. Düşün, her kaşık atışta manzaranın biraz daha fazlasını göreceksin... Şahsen yemek yerken Idaho tarafından esir alınmak istemem.¹

Yukarıdaki alıntı iki kardeşin köklerine olan yabancılaşmışlıklarının göstergesi, aynı zamanda Lee’nin özgür olma isteğine de vurgu yapar.

Şehir yaşamını benimsemiş olan Austin’in tersine, Lee çöl yaşamından yanadır. Her ikisinin de çocukluklarının geçtiği yerlerin imar görmüş olmasından Austin memnunken Lee, imarla birlikte her şeyin mahvolduğunu düşünür. Çocuklukları aynı yerde geçmiş olan iki kardeşten biri doğayı, diğeri kent yaşamını seçmiştir. Çölde yalnızlığa alışmış Lee’nin karşısında kalabalık kent yaşamını isteyen Austin vardır. Bu ikili karşıtlık Lee’nin Mujave çölünde tek başına yaşadığı üç ayın karşısında Austin’in “*Bir otelde tek başıma üç gün geçirmek zorunda kalsam deliriyorum*” repliği ile pekişir.

Lee, gece dışarı çıkmış, bir evin penceresinden içerisini seyretmiştir. Evi betimlemesi bir tür özlemdir aynı zamanda. Lee’nin kent yaşamına özlem duymasına Austin’in şaşırması birbirlerini ne kadar az tanıdıklarının da bir göstergesidir:

Lee: Birkaç tane. Birkaç gerçekten esaslı ev vardı. Birinde köpek bile yoktu. Yaklaştım, dayadım cama alnımı, dikizledim. Çıt çıkmıyordu. Yalnızca sessizlik. Sayfiyenin o tatlı sükuneti.

¹ Aynı, s. 123.

Austin: Nasıl bir yerdi?

Lee: Cennet gibi. Hani insanın bakarken içinin eridiği yerler vardır ya, işte öyle. Sıcak, sarı bir ışık. Her yer Meksika Çinisi döşeli. Ocağın üstünde asılı bakır kapkacak. Hani dergilerde olur ya, öyle. Odalara girip çıkan sarışın insanlar. (Suskunluk) Keşke burada büyümüş olsaydım diyeceğin bir yerdi.

Austin: Öyle bir yerde mi büyümüş olmak isterdin?

Lee: Evet ya, neden istemeyeyim.

Austin: Sen o tür şeylerden nefret edersin sanıyordum.

Lee: Öyle mi? Zaten beni hiçbir zaman tanımadın.¹

Austin, yazdığı senaryoyu konuşmak üzere bir yayıncının geleceğini, o gidinceye kadar Lee'nin evden uzaklaşmasını ister. Lee, Austin'e arabasının anahtarını verirse evden gidebileceğini söyler. Anahtarı Lee'ye vermek zorunda kalan Austin sahip olduğu uygarlık nesnelere yitirmeye başlar. Lee evden çıkarken kendisinin de gelecek olan prodüktörün ilgisini çekebilecek projeleri olduğunu söyler:

Lee: ... Baksana, eğer şu... senin hikaye herifi açmazsa... Söyle ona bende onun ilgisini çekecek birkaç proje var. Müthiş ticari. Gerilimli, yaşanmış hayat hikayeleri...²

Yukarıda verilen alıntı, kurgusal olanla (Austin), yaşanmış olan (Lee) arasındaki farkın altını çizer. Lee, eleştirdiği kent kültürüne, Austin de doğal hayata özlem duyar. Bu karşıtlık iki kardeşin dönüşümlerinde anlam kazanacaktır.

Üçüncü Sahne

Zaman: Öğleden sonra. Austin'in sözünü ettiği yapımcı Saul gelmiştir. Oturma bölümündeki masada Austin ile proje hakkında konuşmaktadırlar. Saul projeyi beğenmiştir ve filmin pazarlama stratejisini tartışırlar. Saul projeye çok inanmıştır. Amerika'da endüstri haline gelen sinema, sanat eseri olmaktan çıkmış "meta" haline gelmiştir. Yazar ve yapımcının malzemeye yaklaşımları farklıdır. Her şeyden önce filmin nasıl pazarlanacağı konuşulmaktadır:

Saul: Kesinlikle eminim, bu projeyi gerçekleştirebileceğiz. Öncelikle televizyona pazarlamamız gerek. Bu da büyük bir star ister. Satışı olan biri. Ama hallederiz. Buna gerçekten inanıyorum.

Austin: Sizce bir stara.....

Saul.: Bir avans koparmadan daktiloya elinizi sürmenizi istemiyorum.³

¹ Aynı, s. 125- 126.

² Aynı, s. 128.

³ Aynı, s. 125.

Austin ve Saul pazarlama stratejilerini geliştirirken Lee elinde çalıntı bir televizyonla içeri girer. Lee ve Saul tanışır. Oyunun bu sahnesinde aslında kimsenin şehir yaşamından memnun olmadığı, Saul'ün de çöl yaşamına özendiğinin ipuçları verilir. Lee ve Saul'ün ortak bir hobileri vardır: Golf. Lee'nin seçkin sınıfın sporu olan golfü bilmesi ilginçtir. Bu sınıfa daha yakın olan Austin golf oynamayı bilmez, sadece televizyonda seyretmiştir. Bu durum Austin'in yaşam pratiğinden ne kadar uzak olduğunun göstergesidir. Saul ve Lee ertesi gün golf oynamak için sözleşirler:

Lee (Saul'e): Yarın sabaha ne dersiniz? Erkenden gidip kahvaltudan önce şöyle bir on sekiz delik oynarız.

Saul: Şey ee.. Aslında benim bazı randevularım var...

Lee: Yo, çok erken den diyorum. Şafakla. Kırığı çimin üstünde erimeden.¹

(Gösteren)

Gösterilen: Uygur batı harekete geçmeden.

Sonuç olarak Lee, Saul'u Austin'in uzamından ayırıp kendi uzamına alır. Bunun sonucunda da,

(Saul) Lee → ← Austin (Saul)

çatışması başlar.

Austin birdenbire ikinci plana düşer. Lee Saul'e kendisinin çok iyi bir projesi olduğunu söyler.

Lee: Bende sizi havalara uçuracak bir Western var.

Saul: Sahi mi?

Lee: Evet. Çağdaş bir Western, hem de olmuş bir hikaye bu...²

Lee'nin kendi projesinin yaşanmış bir hikayeyi temel aldığını vurgulaması, iki kardeşin yaşadığı gerçeklik düzlemleri arasındaki farkı belirler. Austin, masa başında, düş gücüne yönelerek kurgusal bir gerçeklik yaratır. Lee ise kendi yaşadıklarından yola çıkar, projesini "çağdaş bir Western" olarak tanımlarken hem ataları kovboyların geleneklerinden hem de bugünün gerçeklerinden söz eder.

Saul Lee'nin öyküsü ile ilgilenir, Austin'den bu öykünün kısa bir özetini yazmasını ister ve çıkar. Austin korkmaya başlar, çünkü Lee'nin senaryosu beğenilebilir. Lee kardeşinin mesleğine adım atmıştır. Austin kendisini güçsüz hissettiği bu anda Amerikan rüyasının simgelerinden biri olan arabası aklına gelir ve bir önceki sahnede Lee'ye verdiği anahtarları ister. Anahtar ile adeta kaybettiği gücü kazanacaktır.

Sonuç olarak Lee, Austin'i dışlayarak Austin'in uzamına geçer.

Anlambirimcik 3

| | | | |
|------|-----|-----|--------|
| KİŞİ | Lee | Lee | Austin |
|------|-----|-----|--------|

¹ Aynı, s. 131.

² Aynı, s. 132.

| | | | |
|------|---------------------|------|---|
| UZAM | Vahşi Batı (Çöl) | Kent | ? |
|------|---------------------|------|---|

Dördüncü Sahne

Zaman: Gece. Uzaktan çakal sesleri duyulur ve gittikçe kaybolur. Oyunun bu sahnesi birinci sahnesiyle örtüşür. Yine bir mum ışığının aydınlattığı masada Austin bu kez daktiloyla Lee'nin öyküsünün sinopsisini yazmaktadır. Lee ise ayakları masanın üzerinde, Austin'in karşısında oturmakta, bira ve viski içmektedir. Lee üstün konuma geçerken Austin giderek gerilemektedir.

Lee'nin öyküsünde Texas'da iki kamyon birbirini takip etmektedir. Kamyonların arkasında at taşıyan römorklar vardır. Öndeki kamyondaki adam, “arkadaki adamın düzduğu kadının kocası olduğunu”, “kasırgalar bölgesinin tam ortasında olduğunu” ve “benzininin bitmek üzere olduğunu” anlar.

Austin, Lee'nin öyküsüne “gerçek yaşama” benzemediği gerekçesiyle itiraz eder. Lee'ye göre ise gerçek yaşam anlattıklarının ta kendisidir. Ona göre “insanlar zor koşullarda kalabilir”, “başkalarının karlılarıyla da yatabilir”, “benzini de bitebilir”. Lee için tüm bunlar olabilecek şeylerken Austin'e göre bu olaylar “gerçek”ten son derece uzaktır. Lee hikayesindeki bu sahnenin tam anlamıyla bir takip sahnesi olduğunu düşünür. Oyunun dördüncü sahnesinde, Lee'nin tek isteği senaryonun bir an önce bitmesidir. Ancak tartışmalar yüzünden bir türlü senaryoyu yazamazlar. Austin arabanın anahtarını geri ister. Ancak Lee, Austin senaryoyu yazmaya devam etmezse anahtarı geri vermeyeceğini söyler. Çaresiz kalan Austin daktilonun başına oturur ve yazmaya devam eder, anahtarı geri almak için yazdığını söyler. Lee anahtarları cebinden çıkarıp masanın üzerine fırlatır. Austin anahtarı alıp cebine koyar. Şimdi güçlü olan Austin'dir. “Amerikan Yaşam Tarzı”nın temel öğelerinden biri olan arabasını ele geçirmiştir.

Lee: Hadi alsana. İşte anahtarların... Şimdi ne yapacaksın? Tekmeyi basıp kapı dışarı mı edeceksin. (Austin usulca anahtarlarını alır ve kendi cebine yerleştirir.)

Austin: Seni kapı dışarı edecek değilim Lee.

Lee: Zaten yapamazsın oğlum.

Austin: Biliyorum.

Lee: ...Polis çağırabilirsin. Bak en temizi bu.

Austin: Kardeşiz biz.

Lee: Ne olmuş yani? Git Los Angeles polisine bir sor bakalım, en çok kimler birbirini öldürüyor diye. Ne derler biliyor musun?

Austin: Şimdi öldürmekten söz eden kim?

Lee: Aynı aileden insanlar. Kardeşler, Kayınbiraderler, Kuzenler. Sıradan Amerikalılar...En çok da birbirlerini sıcaklar basınca öldürüyorlar. Hava kirliliği alarmlarında. Sıcaktan çalıkların tuttuğu zamanlarda. Yani yılın tam bu günlerinde.

Austin: Bizim durumumuz farklı.

Lee: Öyle mi? Neymiş farklı olan?

Austin: Biz deli değiliz. Durup dururken gözümüz kararır. Hem de enayi bir film senaryosu yüzünden.¹

Bu replikler oyunun son sahnesinin önsemesidir. Son sahnede şiddetin egemen olduğu “Vahşî “Batı’nın ortasında kalan iki kardeş tıpkı bu sıradan “sıradan Amerikalılar” gibi birbirlerini öldürmeye kalkacaklardır. “Durup dururken gözümüz kararır” diyen Austin’in gözü kararacak ve Lee’yi öldürmek isteyecektir.

İki kardeş arasındaki tartışmalar geçici bir süre için sona erer. Lee öyküsünü küçümseyip, yaptıkları işe tavrını değıştirirken bu kez Austin konunun “müthiş” olduğunu, öyküyü satarak Lee’nin çok para kazanabileceğini söyler. Lee de Austin’e özenmekte ve para kazanmayı istemektedir, senaryodan kazandığı parayla kendine bir ev alacaktır, belki babasını bile çöl hayatından kurtarabilecektir. Ancak Austin’e göre Baba’nın kurtulması, değışmesi mümkün değildir. Çünkü o artık çölün bir parçası olmuştur. (Anlambirimcik 2) Lee de bunu kabul eder, ancak kendisinin değışebileceğini ama değışince de Austin’e benzeyeceğini, düş kurup senaryolar yazacağını söyler. Senaryoyu yazmaktan vazgeçer gibi olan Lee çölün kurallarıyla para kazanmak ister, çünkü senaryo yazmak ona göre değildir. Düşünsel düzeyde bir şey üretebilecek kapasitesi olmayan Lee’nin gelecekte Baba’sı gibi olması kaçınılmazdır.

Anlambirimcik 4

| | | |
|---------------------------------|----------|---------|
| K İ Ş İ L E R | Geçmiş ∞ | Gelecek |
| | Baba ∞ | Lee |
| | Anne ∞ | Austin |

∞ = özdeşlik

Lee senaryoyu bitirmeye karar verir. Yine üstün konumda olan Lee, gittikçe egemenliğini yitiren Austin’den arabanın anahtarını ister. Anahtar bir kez daha el değıştirmiş, yine Lee’nin olmuştur. Lee’nin arabanın anahtarını yeniden ele geçirmesi Austin’in yoksunlaşma sürecinin göstergesidir. Birinci perde Lee hikayesini anlatırken biter. Bu hikayedeki kamyon sürücüleri ile iki kardeş arasında eşyapılılık ilişkisi görülür. Lee’nin öyküsünde iki sürücü (kovboy) korku içinde birbirini kovalamaktadır. Bu kovalamaca uygar dünyaya ait kamyonla başlayarak arkaya bağlı römorklardaki atlarla sürecektir. At ve kamyonun aynı öyküde olması Lee’nin “çağdaş bir Western” tanımlamasına

¹ Aynı, s. 139.

uymaktadır. Kovalamaca da kentten çöle doğru olmaktadır. Tıpkı oyunun sonunda iki kardeşin “aynı çölü boylaması” gibi.

Lee: ... sonra birbirlerinin ardında kapkara sonsuz bir ovaya dalıyorlar. Güneş battı batacak, geceyi enselerinde hissediyorlar. İkisinin de bilmediği şey, ötekinin ne kadar korktuğu. Her biri korkanın yalnızca kendisi olduğunu sanıyor. Böylece sürüp gidiyorlar gecenin içinden. Bilmeden. Takip eden, ötekinin kendini nereye sürüklediğini bilmiyor. Takip edilense, nereye gittiğinden haberi yok.¹

Takip eden → Takip edilen
(Austin) (Lee)

Austin, Lee'nin kendini nereye sürüklediğini bilmezken, Lee de nereye gittiğinden habersizdir. Oyun da, tıpkı bu takip sahnesi gibi, “Vahşi Batı”nın ortasında kalan iki kardeşin çözümsüz ilişkileriyle sona erer.

ANLAMBİRİM 1 (dizisel – eşzamanlı)

| | | | | |
|--------------------|---------------------|---------------------|----------|------------------------------------|
| Baba (Geçmiş) ∞ | Lee (Gelecek) | Vahşi Batı (Çöl) | İlkellik | Özgürlük (Kurallar bağlamında) |
| Anne (Geçmiş) ∞ | Austin (Gelecek) | Kent | Uygarlık | Tutsaklık (Kurallar bağlamında) |

∞ = özdeşlik

İKİNCİ PERDE

Beşinci Sahne

Zaman: Sabah. Austin, lavaboda bulaşık yıkar. Austin'in bulaşık yıkaması dönüşme sürecinin göstergesidir. Lee ise içinde bir golf takımının bulunduğu şık bir deri çantayla masada oturur. Saul, Lee'nin öyküsünü çok beğenmiş, Austin'in senaryosundan vazgeçmiştir. (Anlambirimcik 3'teki gösterge netleşmiştir) Amerikan yaşamı çıkar ilişkilerine dayanır, bir insan kolayca yok sayılabilir. Artık prodüksiyonlar vardır, sanat meta olmuştur. Aşağıdaki alıntı bu göstergenin göstereni olarak belirir:

Lee: Bir kere film değil! Bir prodüksiyon. İkisinin arasında büyük fark var. Bunu bana Saul söyledi.
Austin: Yok canım, öyle mi dedi?

¹ Aynı, s. 143.

Lee: Evet, öyle dedi “bu işte biz prodüksiyon yaparız... Amerikan prodüksiyonları. Bırak filmleri Fransızlar yapsın”¹

Austin’in kent uzamına girmiş olan Lee ilk kez annesinin sahip olduğu nesnelere Austin gibi dikkat etmeye başlar. Evdeki roller tamamen değişmiştir.

Austin: Ee, bunu kutlamamız gerek. Buzdolabında annemin bıraktığı bir şişe şampanya olacak. Bunun şerefine içelim...

Lee: Onun şampanyasına dokunma Austin. Sonra arar.²

Lee’nin öyküsünü beğenen Saul, öykünün senaryo haline getirme işini Austin’in yapabileceğini söylemiştir. Saul Austin’in projesinden vazgeçmiştir ancak Austin halen projenin gerçekleştirileceğini zanneder. Bir türlü Lee’nin “boktan öyküsü”nü nasıl beğendiğini anlayamaz. Oyunun birinci sahnesinde Lee’nin Austin’a “Böyle boktan cümleler yazman için mi para veriyorlar sana” repliği göz önünde bulundurulursa, aynı tanımlamayı Austin’in de kullanması dikkat çekicidir. Austin’in dönüşümü dile kadar uzanmıştır.

Austin: Senaryoyu ben mi yazıyorum?

Lee: Öyle dedi. Piyasada senden iyi senarist bulamayacağımızı söyledi.

Austin: Öyküyü beğendi ha? Senin öykünü!

Lee: Evet! Bunda şaşacak ne var?

Austin: Saçma! Hayatımda duyduğum en salak öykü!

Lee: Hey, yavaş ol! Bahsettiğin hikaye benim.

Austin: Boktan bir öykü! Ahmakça. Texas’da birbirini kovalayan iki geri zekalı...³

İki kardeş arasında ilk perdede başlayan egemenlik çatışması bu kez Austin’in saldırmasıyla sürer.

Austin’in öyküsü yalın bir aşk hikayesi, Lee’ninki ise “Vahşi Batı”nın hikayesidir. Aralarında rekabet başlar. Güç yine Lee’dedir. Austin sahip olduğu “Amerikan rüyası” nesnelere yitirmemek için anahtarını ister. Ancak Lee anahtarı vermez. Araba el değiştirmiştir ve Lee artık Austin’in uzamına girmiştir. Austin’in yaşamını sürdürmesi için senaryo yazması gereklidir, ama bu olanak elinden alınca ilkelleşme belirtileri başlar, kapana kısılmış bir hayvan gibi evin içinde dolaşır. Austin’in çöle gideceğini söylemesi dönüşümün önemli bir göstergesi olarak belirir:

Lee: Ne tarafa gideceksin Austin?

Austin... Belki çöle kadar uzanırım.⁴

¹ Aynı, s. 150.

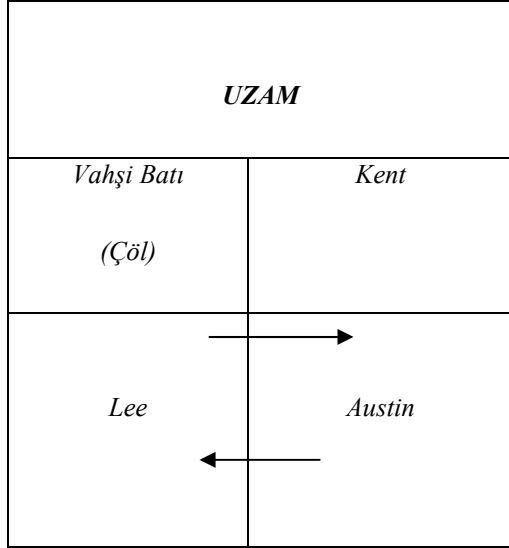
² Aynı, s. 148.

³ Aynı, s. 148 – 149.

⁴ Aynı, s. 151.

Lee senaryo yazacak → *Austin çöle gidecek*

Anlambirimcik 5



Altıncı Sahne

Zaman: Öğleden sonra. Saul ve Lee mutfakta, Austin oturma bölmesindedir. Austin'in oturma bölümünde masada oturuyor olması eski yaşamını sürdürebilmek, senaryosunu yazmak için direniyor olduğunu gösterir. Saul, Austin'in projesinden vazgeçemediklerini, ikisini de yapacak güçleri olduğunu söyler. Fakat Austin başka bir projede çalışmak istemiyordur. Senaryoyu yazma teklifini geri çevirir. Lee'nin uzamına geçen Austin Lee gibi konuşmaya başlamıştır.

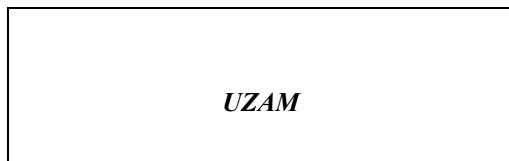
Austin: ... Namussuzun biri o. Sizden de uyanık. Bunu acizseniz o zaman...

Lee: Hop yavaş ol oğlum. Aslında senin önüne bu kemiği atmayacaktım ama, işte 'Bu iş uygun adam odur' diye Saul'e ne kadar dil döktüm. Ben sana iyilik olsun diye neler yapıyorum, sen tutup kafama çaluyorsun.

Austin: *İyilik ha; şu allahın belası özeti ben yazdım. Sen kendi adını bile yazamazsın.*¹

Oyunun bundan önceki bölümünde kardeşine yardım etmek isteyen Austin iken bu bölümde durum tersine dönmüş; yardım eden konumuna Lee geçmiştir. Austin'in "Bu benim son şansım: Eğer bu da suya düşerse" repliği, Lee'nin Austin'e öyküsünü yazdırırken kullandığı sözcüklerle benzer. Austin'in Lee'ye dönüşümü hızlanmıştır, Austin artık Lee'nin uzamındadır.

Anlambirimcik 6



¹ Aynı, s. 154.

| | |
|-----------------------------------|-------------|
| <i>Vahşi Batı</i> <i>(Çöl)</i> | <i>Kent</i> |
| <i>Austin</i> | <i>Lee</i> |

Saul Lee'nin öyküsünde "sahici" bir şeyler olduğunu söylese de Austin bu düşünceye katılmaz. Austin'e göre yaşamı tanıyan kendisidir, Lee değil:

Austin: (Saul'e) Üç ay kamp kurmuş çöllerde. Kaktüslerle konuşmuş. İnsanların beyazperdede görmek istediklerini nereden bilecek! Bense her gün otoyolu kullanıyorum. O kadar is duman yutuyorum. Televizyondan haberleri izliyorum. Marketlerden alışveriş ediyorum. Dünyayla ilişkide olan benim! O değil.¹

Ancak Saul'e göre Austin'in tanıdığı yaşam doğadan kopuk kent yaşamıdır. Üstelik artık kimse aşk hikayeleriyle ilgilenmemektedir. "*Batı diye bir şey kalmadı! O konu kapandı! Tükendi bitti, Saul. Sen de tükendin.*" Dese de Saul riski göze alır, doğal olana yönelir.

Kent yaşam insanların düşüncelerini de klişeler içine sokmaktadır. Bu yaşamın dışında bulunan Lee'nin hayal gücü daha fazladır. Onun hikayesinde toprağa ait bir şeyler vardır. Ancak sadece hayal gücü işe yaramaz. Lee'nin senaryosunu yazabilmesi için Austin'e ihtiyacı vardır, ama Austin bu teklifi kabul etmez.

Anlambirimcik 7

| | |
|-----------------------------------|-------------|
| UZAM | |
| <i>Vahşi Batı</i> <i>(Çöl)</i> | <i>Kent</i> |
| Yaratıcılık ≈ | Beceri |
| Lee ≈ | Austin |

≈ = Bağımlılık

Yedinci Sahne

¹ Aynı, s. 156.

Zaman: Gece. Lee, Austin'in yaşamını ve daktilosunu işgal eder. Austin sarhoştur, mutfakta yere yığılıp kalır. Birinci sahnede Lee içki içtiği halde yıkılmadan ayakta durabiliyordu. Austin ise Lee'nin sürdürdüğü hayatta ayakta kalmaz. Lee de daktiloya hakim değildir, şeridi takamaz, daktilonun oyuncuğu olur. İkisi de birbirlerinin hayatında başarısızdır.

Bu sahnede birinci sahnedeki konuşmalar ve eylemler benzer bir biçimde tekrarlanır ama sahipleri yer değiştirmiştir. Kişiler birbirlerine tam olarak dönüşmüşlerdir. Austin yüksek sesle şarkı söyler. Şimdi çalışan Lee, onun konsantresini bozan Austin'dir. Bir yandan çakallar, cırcır böcekleri, bir yandan da Austin yüzünden kafası işlemez olmuştur. Lee hem "Vahşi Batı" hem de "Kent" yaşamı arasında sıkışıp kalmıştır. Austin "Saul ikimizi aynı kişi sanıyor" dediği durum gerçekleşmiş, Lee ve Austin birbirlerine dönüşümlerini tamamlamış, aynı kişi olmuşlardır.

Austin artık "şampanyalı günleri geride bırakmış", "sahici" olduğunu düşündüğü viski içmektedir. Bu durum Austin'in artık Hollywood prodüksiyonlarına bağımlılığı reddedip özgürleştiğini gösterir. Şimdi özgürlüğünü yitiren, Saul'ün söylediklerini yapmaya çalışan Lee'dir. Austin yaşaması için gerekli olan şey elinden alındığı için tıpkı Lee gibi saldırganlaşır. Lee daha önce senaryo yazabileceğini söylemiştir, şimdi de Austin tıpkı Lee gibi hırsızlık yapabileceğini söyler. Austin Lee'nin değerlerine döner. Austin'in hırsızlık yapacak olması Austin'in Lee'ye dönüşüm sürecinin son aşamasıdır.

Austin: Ha. Şimdi sen beni bir tekmede atacaksın bu evden, öyle mi?
Şimdi davetsiz misafir ben oldum ha? Değerli özel hayatımı işgal eden benim ha?¹

Şimdi egemen olan Lee, sığıntı olan ise Austin'dir.

Lee, daktiloyu kullanmayı beceremeyince daktiloyu masanın üzerine sertçe vurur. Lee'nin Austin'in yardımı olmadan yazması mümkün değildir. Austin Lee'yi çalışması için yalnız bırakmaya karar verir.

Lee: Nereye gidiyorsun?
Austin: Beni merak etme sen. Ben idare ederim.²

Austin'in yukarıdaki sözleri, Lee'nin birinci sahnede "*Beni merak etme sen. Ben başımın çaresine bakarım.*" Cümlesiyle örtüşür. Sözcükler bile aynıdır artık. Austin yerlerde sürünmektedir. Lee'nin "Karını çağırmanı ister misin?" önerisini "Beş yüz mil uzakta o" diyerek reddeder. Amerikan toplumsal düzeninden kopmuştur, ailesi de onun için artık yoktur. Dışarı çıkacağını hırsızlık yapacağını, ekmek kızartma makinesi çalacağını söyler. Austin düzenden kopmuştur ama bir taraftan da özlem duyar:

Austin: Herkes hayatını yaşıyor. Yuvalarında, güven içinde. Buraları bir cennet. Farkında mısın, biz bir cennette yaşıyoruz. Ama bunu unutup gitmişiz.
Lee: Şimdi tam bizim ihtiyar gibi konuşuyorsun.³

¹ Aynı, s. 160.

² Aynı, s. 160.

³ Aynı, s. 161.

Austin şimdi babası gibi olmuştur, artık o da “Vahşi Batı”nın içindedir. Bu sahne Meksika çöllerinde yaşayan babanın gerçek yaşam hikayesinin anlatılmasıyla sona erer.

Austin:... Evet, dişlerini teker teker kaybetti. Her sabah uyanınca şiltesinin üstünde bir dişini buluyordu. Sonunda hepsini çektirmeye karar vermiş ama parası yokmuş. Arizona'nın göbeğinde, yitik,meteliği yok, sigortası yok.¹

Baba hükümetten para ister ama aldığı para dişlerini yaptırmak için yeterli değildir. Sonra Juarez'de dişlerini ucuza çekebilecek Meksikalı bir dişçi olduğunu duyar. Ağzı kan içinde olduğundan kimse onu arabasına almak istemez ama o yağmur, güneş demeden dişçiye ulaşır. Dişçi bütün parasını ve dişlerini söküp alır. Ağzı yara içinde ve beş parasız öylece kalır Meksika'da. Babasını ziyarete giden Austin onu bir Çin lokantasına yemeğe götürür. Baba, takma dişlere tahammülü olmadığı için onları masanın üstüne koyar. Yemeği yanlarında götürmek için garsondan istedikleri torbaya Baba dişlerini de atar. Yemekten sonra gittikleri bir barda torbayı unuturlar.

Austin: Geri döndük ama asla bulamadık. (Suskunluk) İşte gerçek bir öykü. Yaşanmış hayat öyküsü.²

Austin'e göre sadece bu hikaye gerçektir. Kendisinin ve Lee'nin hikayeleri hayal ürünüdür.

Sekizinci Sahne

Zaman: Sabahın çok erken vakti, gece ile gündüz arası. Lee bir golf sopasıyla daktiloyu parçalar, sonra da senaryonun sayfalarını içinden ateş yükselen bir kaba atar. Austin ise çaldığı bir sürü ekme kızırtıcısını Lee'nin çaldığı televizyonun yanına, lavabo tezgahına sıralamıştır. İki de sarhoştur. Boş bira kutuları ve viski şişeleri mutfak döşemesini kaplamıştır. Yarım bir şişeyi paylaşırlar. Annenin bütün ev bitkileri kuruyup ölmüştür. Austin hırsızlığı, Lee de senaryo yazmayı becerememiştir. İki de birbirinin işinde başarısızdır. “Vahşi Batı” Austin'in dünyasını yıkmış, ilkel dürtülerini ortaya çıkarmıştır. Lee de Austin de şimdi aynı konumdadır.

Anlambirimcik 8

| |
|---------------------|
| UZAM |
| Vahşi Batı (Çöl) |
| Lee – Austin |

Kent uzamına ait olmayan Lee aslına döner ve ilkel bir dürtüyle “karı” aramaya başlar. Ona ulaşmak için de cüzdanından üzerinde telefon numaraları olan kağıtlar çıkarır.

¹ Aynı, s. 163.

² Aynı, s. 164.

Lee: Saat kaç oldu acaba?

Austin: Çok erken, çakalların ev köpeklerini boğazladığı saatler. Onları işitmedin mi? Masum ev hayvanlarını yuvalarından dışarı çıkarıyorlar.¹

Burada masum ev hayvanı köpek Austin'dır. Lee ise çakal. Bu sahnenin sonunda Austin Lee ile çöle gitmek isteyecektir. Lee, Austin'a senaryoyu yazıp altına da Lee'nin imzasını atarsa götürebileceğini söyler. Çakal, masum ev hayvanını cezbedip yuvasından çıkaracak, çöle götürüp boğazlayacaktır.

Lee'nin aradığı kadına ulaşması için Bakersfield'in kod numarasına gereksinimi vardır. Santral memuru ile konuşurken telefon numarası yazmak için kalem gerekir. Lee kalemi ararken mutfaktaki bütün çekmeceleri çıkarıp içindekileri yere atar:

Lee:... Böyle bir yere geldim yine boka bulaştım. Umutsuz bir durumdayım... Herhangi bir kalem yok mu bu evde? Kim yaşıyor bu evde?

Austin: Annemiz.

Lee: Nasıl oluyor da bir kalemi olmaz peki? Toplum içinde yaşamıyor mu bu kadın?...²

Kalem bulunmuştur ama santral memuru telefonu kapatmıştır. Lee tüm ilkelliği ile telefonu duvardan söker ve yere fırlatır. "Vahşi Batı"nın kurallarının geçerli olduğu bu uzamda bir uygarlık nesnesi daha yok edilir. Sahne; boş şişeler, parçalanmış daktilo, koparılmış telefon, kurumuş çiçeklerle bir enkaz yığını gibidir.

Lee çöle dönmeye karar verir, Austin, Lee'nin kendisini de götürmesini ister. Artık kentte yapacak hiçbir şeyi yoktur.

Austin:... Beni buraya bağlayan bir şey kalmadı. Hiçbir zaman da olmamıştı zaten. ... Burada hiçbir şey sahici değil Lee. Hele ben hiç değilim.³

Lee Austin'ın teklifini bir şartla kabul eder: Austin Lee'nin senaryosunu tamamlayacak, Lee de onu çöle götürecektir.

Austin: Anlaştık.⁴

Dokuzuncu Sahne

Zaman: Gün ortası. Bu sahne oyunun birinci sahnesiyle katlanır. Austin yine ilk sahnedeki gibi yazı yazar. Ama kendisinin değil, Lee'nin senaryosudur bu. Üstelik ilk sahnedeki sakin Austin'ın yerini, deli gibi bir şeyler yazmaya çalışan Austin almıştır. Lee yine ilk sahnedeki gibi bira içer.

¹ Aynı, s. 168.

² Aynı, s. 169-170.

³ Aynı, s. 169-170.

⁴ Aynı, s. 173.

Uzam tamamen değişmiştir. “Vahşi Batı” her yanı kaplamıştır. Uygur yaşam yerini, çığrından çıkmış bir dünyaya bırakmıştır. Shepard uzam betimlenirken “yakıcı bir sıcak”, “yoğun sarı ışık altında çarpıcı bir çıplaklık”, “çölde bir hurda yığını” tanımlamalarını kullanarak, sahneyi bir çölle özdeşleştirir. Senaryo yazımında yine sorunlar yaşanır. Austin yine klişelerle konuşurken, Lee buna karşı çıkmaktadır. Sıcaklık iyice artmıştır, birazdan yaşanacak vahşetin önsemesi yapılmaktadır. Bu sahne dördüncü sahnede sözü edilen “*sıradan Amerikalılar... En çok da birbirlerini sıcaklar basınca öldürüyorlar*” repliği ile örtüşür. Sözü edilen sıcaklık sahnede yaşanmaktadır.

İçeriye Alaska’dan vakitsiz dönen Anne girer. Kurulu düzeninin yıkılmış olduğunu görür. Lee ve Austin çöle gideceklerini söylerler.

Austin: Lee’yle ben çölde yaşamaya gidiyoruz.

Anne: Babanızla mı yaşayacaksınız?

Austin: Hayır, biz başka çöle gidiyoruz anne.

Anne: Anlıyorum. Herhalde sonunda aynı çölü boylayacaksınız.¹

Baba’nın gerçeği yine vurgulanır. Aslında tek gerçek de odur. Anne gelirken otobüste okuduğunu, kasabaya Picasso’nun geldiğini söyler. Mutlaka onu görmeye gitmeliyiz der.

Austin: Picasso öldü anne.

Anne: Hayır ölmemiş. Müzeyi ziyarete gelmiş, otobüste okudum.²

Lee Picasso’yu zaten tanımıyordu, Austin ise zamanları olmadığını, ziyarete gidemeyeceklerini söyler. Picasso, Lee ve Austin’in bir türlü başaramadıklarının gerçekleşmiş halidir. Annenin Picasso’nun öldüğünü bilmemesi doğaldır. Amerikan toplumunda sanata yer yoktur, sanat bir meta haline gelmiştir. Saul’ün “*Bırakın filmleri Fransızlar yapsın*” dediği gibi resmi de İspanyollar yapmalıdır. Böyle bir toplumda uygarlık da yaratılamaz.

Lee, Austin’i çöle götürmekten vazgeçer. Artık senaryonun yazılabileceğine inanmamaktadır. Yalnız gidecektir. Giderken annesinin antika tabaklarını ister. Oyunun ikinci sahnesinde tabakların antika olduğuna inanmayan Lee, şimdi aynı tabakların “hakiki” olduklarını düşünmek ister. Çünkü bu hakikilik onu hayata bağlamaktadır. Bunun üzerine Austin tüm ilkeiliği ile Lee’ye saldırır ve bir uygarlık nesnesi olan telefonun kordonunu boğazına dolar. Yapay gerçeklerin yaşandığı bir toplumun insanı olan Anne, kavgalarına dışarıda devam etmelerini ister. Ama Austin’in kordonu bırakacak cesareti yoktur. Austin’den fizik olarak güçlü olan Lee’nin onu öldürebileceğini düşünür. Ama artık Austin için öldürmek çok zor bir şey değildir. O da artık “Vahşi Batı”nın bir insanıdır. Lee’yi rahatlıkla öldürebileceğini söyler. Austin Lee’den arabanın anahtarını alır. İki oğlu arasında yaşanan vahşete duyarsız kalan Anne kurulu düzeni yok edildiğinden bir motele gitmek için evden çıkar. Austin, Lee’ye dışarı çıkmasına izin verirse kordonu bırakacağını söyler. Lee’den cevap gelmez, öldüğünü sanır ve kordonu bırakır. Ama Lee ölmemiştir. Austin’in kaçmasını engeller. İki kardeş “Vahşi Batı”nın ortasında karşı karşıyadır...

¹ Aynı, s. 179.

² Aynı, s. 180.

ANLAMBİRİM II

Ezgisel(Melodik) ve Uyumsal(Armonik) Yapı

| | BİRİNCİ PERDE | | | | | | | | İKİNCİ PERDE | | | | | | | | | |
|---------|--|--------|---|--------|---|--------|---|--------|--|--------|-----------------------------------|-------------|-------------------------------|--------|---|--------|---------------------------------------|--|
| | 1.Sahne | | 2.Sahne | | 3.Sahne | | 4.Sahne | | 5.Sahne | | 6.Sahne | | 7.Sahne | | 8.Sahne | | 9.Sahne | |
| ZAMAN | Gece (Mum Işığı) | | Sabah | | Öğleden Sonra | | Gece (Mum Işığı) (Geçiş) | | Sabah | | Öğleden Sonra | | Gece (Mum Işığı) | | Sabahın Çok Erken Vakti, Gece İle Gündüz Arası (Yakılan Senaryonun Alevinin Işığı) | | Gün Ortası (Yoğun Sarı Işık) | |
| UZAM | Düzenli bir mutfak ve oturma bölmesi (uygar kent yaşamı) | | Çiçekler sulanıyor (uygar kent yaşamı) | | Çiçekler sulanmıyor. Düzenin çalıntı TV ile bozulması | | Çiçekler sulanmıyor | | Çiçekler sulanmıyor. Golf takımı (doğa) | | Çiçekler sulanmıyor | | Çiçekler sulanmıyor | | Daktilo parçalanıyor. Çiçekler kurumuştur. Çalıntı ekmek kızartma makinesi | | Uygar kent yaşamının iflası | |
| | Oturma Bölümü | Mutfak | Oturma Bölümü | Mutfak | Oturma Bölümü | Mutfak | Oturma Bölümü | Mutfak | Oturma Bölümü | Mutfak | Oturma Bölümü | Mutfak | Oturma Bölümü | Mutfak | Oturma Bölümü | Mutfak | Çölde Hurda Yığını | |
| KİŞİLER | Austin | Lee | Lee Austin | | Saul Austin | Lee | Austin Lee | | Lee | Austin | Austin | Lee Saul | Lee | Austin | Lee | Austin | Anne Austin Lee | |
| EYLEM | Austin egemen, Lee sığıntı | | Konumların bir oranda dengelenmesi (geçiş) | | Lee, Austin'in uzamına geçiyor | | Austin konumundaki egemenliği yitirmekte | | Konumların dengelenmesi (geçiş) | | Austin Lee'nin uzamına geçiyor | | Lee egemen, Austin sığıntı | | "Açık Seçim" Austin-->Vahşi Batı Lee-->Kent | | Austin-->V.B.(çöl) Lee-->V.B.(çöl) | |

Birinci sahnede zaman gecedir. Uygur kent yaşamının düzenli bir mutfak ve oturma bölmesi ile anlatıldığı bu sahnede Lee, Austin'in senaryosunu yazdığı, kentte yaşayan Anne'nin evine davetsiz misafir olarak gelir. Bu sahnede Austin egemen, çölden gelen Lee ise sığıntıdır.

(Austin oturma bölümünde / Lee mutfakta)

İkinci sahnede zaman sabahdır. Çiçekler sulanıp, uygar kent yaşamı sürdürülürken Austin ve Lee'nin konumlarının bir oranda dengelediği görülür.

(Austin oturma bölümünde / Lee oturma bölümünde)

Üçüncü sahnede zaman öğleden sonradır. Çiçekler artık sulanmaz. Düzen, Lee'nin çaldığı televizyon ile bozulur. Yapımcı Saul, Lee'nin öyküsü ile ilgilenir. Lee, Austin'in uzamına geçmeye başlar.

(Austin oturma bölümünde / Lee mutfakta)

Dördüncü sahnede zaman gecedir. Austin Lee'nin senaryosunu yazar. Austin konumundaki egemenliği yitirmiştir.

(Austin oturma bölümünde / Lee oturma bölümünde)

Beşinci sahnede zaman sabahdır. Saul, Lee'nin öyküsünü beğenmiş, Austin'in senaryosundan vazgeçmiştir. İki kardeşin konumları dengelenir.

(Austin mutfakta/ Lee oturma bölümünde)

Altıncı sahnede zaman öğleden sonradır. Şimdi de Austin Lee'nin uzamına geçmiştir.

(Austin oturma bölümünde / Lee mutfakta)

Yedinci sahnede zaman gecedir. Austin'in yaşamını ve daktilosunu işgal eden Lee artık egemen olandır, Austin ise sığıntıdır.

(Austin mutfakta/ Lee oturma bölümünde)

Sekizinci sahnede zaman, sabahın çok erken vakti, geceyle gündüz arasındadır. Çalınan ekmek kızartıcıları, boş bira kutuları, viski şişeleri ile düzen bozulmuş, uygar kent yaşamı alt-üst edilmiştir. Austin artık vahşi Batı'nın ortasındadır.

(Austin mutfakta/ Lee oturma bölümünde)

Dokuzuncu sahnede zaman, gün ortasındadır. Şişeler, parçalanmış daktilo, duvardan sökülmüş telefon, mutfak çekmecesinden ortaya fırlatılan eşyalarla bir enkaz yığını halindedir. Anne'nin "uygar kent yaşamı" yok edilmiştir. Austin ve Lee "Vahşi Batı'nın kurallarıyla birbirleriyle hesaplaşacaklardır.

(Oturma bölümü ve mutfak ayrımı kalkmış, uzam çölde enkaz yığına, "çöplük"e dönüşmüştür.)

Austin ve Lee başarısız dönüşüm süreçlerinde mekanları da değişirler. Mutfak "Vahşi Batı" (Çöl) kurallarının geçerli olduğu yerdir, oturma bölümü ise "Uygur Batı" kurallarının. Mutfak, ilkel olanın ve yaşamla içiçeliğin (Lee), oturma bölümü ise sözde "uygar" olanın ve doğadan kopukluğun göstergesidir. Oyunun başında "örtük" gösterge olarak kalan *yapay çim* oyunun sonunda "açık" göstergeye dönüşür. Doğal yaşamdan uzak düş gücüyle kurgusal öyküler yazan Austin, sanatın meta

olarak algılandığı Hollywood'un sinema endüstrisine bu yapay çim üzerinde senaryolar üretmektedir. Çim ne kadar yapaysa Austin da senaryoları da o kadar gerçeklikten uzak ve yapaydır.

“Eylem”, “Kişiler” ve “Uzam” boyutunda izlenen “bakımsızlık” zaman boyutunda da izlenir. Oyunda zaman, yinelenerek değişir ve gelişir. *Gece*, Austin'in de Lee'nin de zamanıdır. Austin, *gece* mum ışığında senaryolar yazmaktadır, Lee ise hırsızlık yapmaktadır. “Kırağı çimin üstünde erimiş” ve *sabah*la birlikte “uygar batı” harekete geçmiştir. *Sabah* sistemin çarklarının dönmeye başladığı zaman dilimidir. *Öğleden sonra* ise çarklar iyice hızını almıştır ve bu zaman diliminde, *gece* yazılan senaryolar pazarlanmakta, Amerikan sinema endüstrisine “prodüksiyonlar” üretilmektedir. Bu zaman dilimi sadece buyuran yapımcıların (Saul) ve emre itaat etmek zorunda olanların (Austin) zamanıdır. Oyunun ezgisel düzleminde sistemli olarak akan zaman sonraki üç sahneyle bakımsız bir düzen içinde gelişir. Dördüncü sahne, birinci sahne gibi *gece*dir. Şimdi Austin kendi zamanında Lee için yazıyordu. Beşinci sahne, ikinci sahne gibi *sabah*tir. Öğütmek üzere harekete geçen sistem çarkları arasına Austin'i almıştır. Altıncı sahne de üçüncü sahne gibi *öğleden sonradır*. Bu kez patron Saul, Lee'nin senaryosunu parlatmaktadır. Artık Lee kendi zamanından çıkmış Saul ile aynı zamanı yaşamaktadır. Yedinci sahne, birinci ve dördüncü sahne gibi *gece* geçmektedir. İki kardeş de kendi zamanlarında kendi işlerini yapmamaktadır, roller değişmiştir. Sekizinci sahne, düzenli olarak akan zaman içinde *sabah* geçmesi gerekirken, *sabahın çok erken vakti – geceyle gündüz arası* bir zaman diliminde geçer. “Kırağı çimin üstünde henüz erimemiştir”. İki kardeş artık ne *geceye* ne de *gündüze* aittirler, zaman içinde kaybolmuşlardır. Dokuzuncu sahne, *gün ortasında* geçer. Uzama çöl sıcağının hakim olduğu bir zaman dilimidir. Bu kez mekanda Saul yerine “prodüksiyonların” alıcısı, Picasso'nun yaşadığını sanan sistemin duyarsızlaştırdığı Anne vardır. Artık Anne ve iki oğlu sistemin “insanı” “hiç”e indirgeyen zamanında yaşıyorlardır. Sistem iyice hızını almış, aradığı kurbanları bulmuştur. İki kardeş çölün ortasında hesaplaşmak üzere karşı karşıyadır.

Uzam, uygarlaşmış kent yaşamından, “Vahşi Batı”nın hakim olduğu çığırından çıkmış bir uzama ulaşır. Konumlar sürekli olarak yer değiştirir ve sonuçta “Vahşi Batı”nın egemenliği eylemleri belirler. Kişiler uygar kent yaşamının içindeyken “Vahşi Batı”nın kurallarının geçerli olduğu bir uzamda hesaplaşırlar.

ANLAMBİRİM III

Senaryonun yazılması aşamasında ilk önce Austin ve Anne'nin yaşadığı “Uygar Kent Yaşamı” gerçekleri, Austin'in senaryosundan vazgeçilip Lee'nin senaryosu yazılırken de Lee'nin hayal ürünü olan “Vahşi Batı”nın “gerçekleri” sunulur. Ama ne Anne'nin, ne Austin'in yapay düzeni (gerçeği), ne de Lee'nin hayal ürünü olan hikayeleri gerçektir.

“Vahşi Batı”nın kurallarıyla yaşayan Baba, her şeyini, hatta takma dişlerini bile kaybeder. Çölde beş parasız, ağzı kan içinde kalır.

Aslında oyundaki tek “gerçek” Baba’nın acı dolu yaşamının gerçeğidir. Hatta yoksunlaşmış, kokuşmuş Amerikan toplumunun gerçeğidir.

Sonuç olarak; oyun, yüzeysel yapısıyla, iki kardeş arasında geçen ve başarısızlıkla sonuçlanan bir dönüşüm öyküsünü anlatır. Ancak dönüşecekleri kişi kendileri değil, babalarıdır aslında. Shepard “kalıtımsal” bir zorunlulukla iki kardeşin yazgısını babalarının yazgısıyla örtüştürmüştür. Çöle de gitseler, kentte de kalsalar, çölü zaten içlerinde yaşıyorlardır. Çöle gitmek demek, sistemden kurtulmak, korunmak demek değildir. Orada da kurtuluş yok. Sistem babalarını çölün ortasında bulmuş, bir zamanlar Amerikan rüyasına inan bu ihtiyarı dişlerini sökene kadar sömürmüştür. Ama asıl vahşet, çarkların daha acımasız döndüğü, dişlilerin daha parlak olduğu kente yaşanmaktadır. Gerçek Batı, asıl çöl, kenttir. Vahşi Batı oyununu ezgisel (melodik) ve uyumsal (armonik) gelişimi bağlamında okuyarak aşağıdaki *derin anlama* ulaşılmıştır:

Kapitalist sistem insanı öğütmek üzere tasarlanmıştır. İnançların, değerlerin yerle bir olduğu Batı toplumunda, çarkın bir dişlisi olmak zorunda kalmış “uygar” insanın saldırganlaşması, şiddete başvurusu kaçınılmazdır.

Kaynakça

- Barthes, Roland. Göstergebilimsel Serüven. Çev.: Mehmet -Sema Rifat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,1993.
- Çamurdan, Esen. Çağdaş Tiyatro ve Dramaturgi. İstanbul: MitoşBoyut Yayınları, 1996.
- Guiraud, Pierre. Göstergebilim. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1994.
- Piaget, Jean. Yapısalcılık. Çev.:Ayşe Şirin Okyayuz Yener.Ankara: Doruk yayınları, 1999.
- Rifat, Mehmet. Göstergebilimcinin Kitabı. İstanbul: Düzlem Yayıncılık, 1996.
- Rifat, Mehmet. Homo Semioticus. İstanbul: Om Yayınevi, 2001.
- Rifat, Mehmet. XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları “Temel Kuramlar”. İstanbul:Om Yayınevi, 2000.
- Shepard, Sam. Toplu Oyunları 1. Çev.: Yıldırım Türker. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2000.
- Yavuz, Hilmi; Edebiyat ve Yapısalcılık. İstanbul: Felsefe ve Ulusal Kültür Çağdaş Yayınları, 1975.
- Yücel, Tahsin. Yapısalcılık. İstanbul. YapıKredi Yayınları, 1999.
- Yüksel, Ayşegül. Yapısalcılık ve Bir Uygulama.Ankara: Gündoğan Yayınları, 1995.